

**KOSOVSKI AKCIONI
PLAN ZA ŽIVOTNU
SREDINU
2006 – 2010**

Sažetak

PRIŠTINA, APRIL 2006

Pripremljen od Ministarstva Sredine i Prostornog Planiranje u
saradnji sa Regional Environmental Center for Central and
Eastern Europe Kancelarija na Kosovu

Projekat financiran od Švedske Vlade, preko
Swedish International Development Cooperation Agency

Priština, April 2006

Reč Ministra

Kosovo, je nasledilo jedan veliki broj problema u životnoj okolini Kosova, koje su akumulisane dekadama kao rezultat korišćenja prirodnih resusa i minerala bez ikakve kontrolere, industrijske proizvodnje koja proizvodi veliko zagađenje za nase drustvo, u nedostatku vodjenja adekvatne politike, zakona i institucija za rad na tim datim problemima. Koja je vidljivo izazvala degradaciju, i u nekim datim slucajevima netogucnost za obnovu tog dela okoline delujući epideminco na stanovnistvo. U istoriskom momentu kroz koji prolazi Kosovo, i njena sama orijentacija za buduće procese intgrisanja u Evropsku Uniju, i u tom slucaju se trazi saradnja svih institucija preko efikasnih sektoralnih politika.

Gradualno kompletiranje infrastrukturnog zakonodavstva, podizanje kompetentnih institucija na centralnom i lokalnom nivou, priprema glavnih političkih dokumenta kao na primer: Izvestaj o Aktuelnom Stanju Okoline 2003, Strategija Kosova za Životnu Sredinu, to su od glavnih produkta Ministarstva Životne Okoline i Prostornog Planiranja od početka osnivanja, paralelno uz manje aktivnosti koje su mnogo uticale kod stanovništva u poboljsanju životne okoline identifikovana i poznata kao “Kosovo moj dom”. Kosovski Akcioni Plan za Životnu Sredinu, koji je i u programu Vlade Kosova, predstavlja prvi gotivni dokument o životnoj okolinin Kosovu, čiji je cilj da gradualno poboljsa situaciju životne sredine na podruciju Kosova, i situacije koja je nastala proteklih godina, samim tim poboljša ce se i zdrav život kosovskog stanovništva. Kosovski Akcioni Plan Životne Sredine, u 5 sledećih godina, biće temeljna korniza svih aktivnosti za gradualno poboljsanje stanja okoline na Kosovu, u kojem je potrebno podrzati prioritete i delatnosti odgovarajucih institucija za životnu sredinu, kao na centralnom isto tako i na lokalnom nivou. Treba naglasiti da je potreban modalitet i involvisanje naucne svrhe, civilnog drustva, biznisa kao i drugih uvažavajucih aktera u svim tim aktivnostima odrzivog razvoja.

Akconi Plan adresuje konkretne zadatke za donosiocce odluka i daje tačne odgovornosti za nosiocce odgovornosti, u roku od 2006 do 2010 godine, u izgradnji i perplaciji politika primarnog i sekundarnog zakonodavstva, na nacin kako bi Kosovo bilo u približnoj meri sa zahtevima *Aquis Communautaire*, paralelno sa resavanjem statusa i sigurnim koracima ka integrisanju u Evropsku Uniju, gde je od vaznijih prioriteta životna okolina. Principi iz V Evropskog Akcionog Plana za Životnu Sredinu u svim politika dokumenata za životnu okolinu koje rezultiraju iz ovog Plana, i koje su uzete su u obzir biće veliko iskustvo aspostaviti se ekonimskom razvoju Kosova tokom sledećih godina.

Dokument Plana predstavlja konkretni priručnik za finaciske mehanizme, inostrane investitore i donatorima prisutnim na Kosovu, koji su do danas bili aktivini i aktuelni u pomoći oko životne sredine, u svim prioritetima i aktivnostima za životnu sredinu, u sledećih 5 godina na podruciju Kosova, nase Ministarstvo očekuje i daljnu saradnju i podršku. Na kraju iskreno se zahvaljujem Sveckoj Valdi koja je preko Agencije Sida, financirala izradu Plana, takodje Regionalni Centar za Životnu Sredinu (REC), Kancelariju na Kosovu, za uspesnu implemtaciju u okviru vremenskog perioda. Isto tako zahvaljujem se svim domaćim i inostranim ekspertima na njihovom angažiranju i na njihovom datom učinku u toku 18 meseci uz njihovu ekspertizu i kontribut u izradi ovog važnog dokumenta.

Priština, April 2006

Ministar, Ardian Gjini

SADRŽAJ**Poglavlje 1**

1.1 PROCES I METODOLOGIJA KAPŽS	11
1.2 STRATEGIJA ŽIVOTNE SREDINE KOSOVA	12
1.3 KONCEPT STRATEGIJA I METODOLOGIJA U IZRADI KAPŽS.....	13
1.4 KRONOLOGIJA PROCESA KAPŽS	18

Poglavlje 2

2.1 AKTUELNO STANJE ŽIVOTNE SREDINE KOSOVA 2006	21
---	----

Poglavlje 3

3.1 STRUKTURA I SADRŽAJ DOKUMENTA KAPŽS	27
3.2 LISTA PRIORITETNIH PROJEKATA.....	29

Poglavlje 4

4.1 MENADŽIRANJE KVALITETA VAZDUHA.....	31
4.1.1 KLIMATSKE IZMENE	32
4.1.2 ACIDIFIKACIJA I EUTRIFIKACIJA	32
4.1.3 ZAŠTITA SLOJA OZONA	33
4.2 MENADŽIRANJE VODA	34

4.3 MENADŽIRANJE ZEMLJIŠTA	35
4.4 BIODIVERSITET I PRIRODNO NASLEDŽE	36
4.5 MENADŽIRANJE OTPACIMA.....	38
4.6 ZDRAVLJE I ŽIVOTNA OKOLINA.....	40
4.7 HEMIJSKA I BIOLOŠKA SIGURNOST.....	41
4.7.1 SIGURNOST OD HEMIKALIJA	41
4.7.2 BIOLOŠKA SIGURNOST	42
4.8 CIVILNA ZAŠTITA.....	42
4.9 ZAŠTITA OD OZRAČENJA.....	43
4.10 ENERGETIKA.....	44
4.11 INDUSTRIJA I RUDNICI.....	45
4.12 TRANSPORT.....	47
4.13 POLJOPRIVREDA.....	48
4.14 MENADŽIRANJE ŠUMA.....	49
4.15 EDUKACIJA I OSVEŠČIVANJE	50
4.16 INTEGRISANO MENADŽIRANJE PROSTORA.....	52
ANEKS LISTA EKSPERATA.....	55

SKRAĆENICE

APRS	Autoriteti Područja Rečnok Sliva
APZS	Akcioni Plan za Životnu Sredinu
ARSP	Autoriteti Rečnog Slivnog Područja
CIE	Centralna Istočna Evropa
EAR	Evropska Agencija za Rekonstrukciju
EAS	Evropska Agencija za Sredinu
EE	Energetski efikasitet
EK	Evropska Komisija
EPMS	Evropski Program za Monitoring Sredine (EMEP European Programme for Environmental Monitoring)
ES	Evropski Savet
EU	Evropska Unija
GMO	Genetski Modificirani Organizmi
ILR	Indeks Ljuckog Razvoja
INKOS	Institut za Životnu Sredinu u KEK
IOAE	Internacionalna Organizacija za Atomsku Energiju (International Organisation for Atomic Energy)
IOS	Internacionalna Organizacija za Standarizaciju
IPPC	Integrated Prevention and Pollution Control
IZP	Institut za Žaštitu Prirode
J/PP	Javna/privatna produzeća
JPP	Javna Privatna Produzeća
KAP	Kosovska Agencija Poverenja
KAPZS	Kosovski Akcioni Plan za Životnu Sredinu
KAZS	Kosovska Agencija za Žaštitu Sredine
KBK	Konsolidovani Budžet Kosova
KEK	Elektroenergetska Korporacija Kosova
KFOR	Kosovo Force
KHMI	Kosovski Hidrometerološki Institut
KSZS	Kosovska Strategija za Životnu Sredinu
LSU	Lokalna Samouprava

MFE	Ministarstvo Ekonomije i Financija
MENT	Ministarstvo Edukacije Nauke i Tehnologije
MER	Ministarstvo Energetike i Rudarstva
MJS	Ministarstvo Javnih Službi
MK	Ministarstvo Kulture
MPSRR	Ministarstvo Poljoprivrede Šuma i Ruralnog Razvoja
MRSZ	Ministarstvo Rada i Socialne Zastite
MSPP	Ministarstvo Sredine i Prostornog Planiranja
MTI	Ministarstvo Trgovine i Industrije
MTT	Ministarstvo Transporta i PTT- Telekomunikacija
MZ	Ministarstvo Zdravstva
NFT	Nacionalna Fokus Tačka
NIJZK	Nacionalni Institut za Javno Zdravstvo Kosova
NKRM	Nezavisna Komisija za Rudnike i Minerale
NVO	Nevladine Organizacije
SOOS	Substance koje Osiromašuju Ozonski Sloj (ODS Ozone Depleting Substances)
OEI	Obnovljivi Energetski Izvori
OHP	Organizacija Hrane i Poljoprivrede
OKER	Organizacija za Koperaciju i Ekonomski Razvoj
OSILN	Osveščivanje i Spremnost za Izvanrednosti u Lokalnon Nivou
OUŽS	Ocenjivanje Uticaja na Životnu Sredinu
OZC	Ocenjivanje Životnog Ciklusa
POPs	Persistent Organic Pollutants
PURC	(PURC The Public Utilities Regulatory Commission)
REC	Regionalni Centar za Životnu Sredinu (Regional Environmental Centre)
Sida	Švedska Agencija za Medunarodni Razvoj
SO	Skupština Opštine
SOZ	Svetska Organizacija za Zdravlje

SOZS	Strateško Ocenjivanje Životne Sredine
SPGS	Specialni Predstavnik Generalnog Sekretara
SWOT Analiza	Snage Slabosti Operativnost i Vreme (Strenghts Weaknesses Operational and Timely)
UN	Ujedinjene Nacije
UNDP	United Nations Development Programme
UNMIK	Misija Ujedinjenih Nacija na Kosovu
WFD	Water Framework Directive

Poglavlje 1

1.1 PROCES I METODOLOGIJA APŽSK

Vlada Kosova donela je odluku i prihvatila je Strategiju Kosova za Životnu Okolinu(SKŽS) u junu 2004. Akcioni Plan za Životnu Sredinu Kosova je logički rezultat u praksi Strategije Kosova za Životnu Sredinu. Izrada plana je obavezna i po zakonu Žastite Životne Sredine.

Uzimajući u obzir veliku pažnju strategije, APŽSK se bazira na obzir partneriteta. Važno je da APŽSK treba puno da pomogne oko procesa za uključenje Kosova u EU. I tokom rada na ovom dokumentu, zahtevi, zakoni i sporazumi koji nastaju, uzeti su u obzir na najbolji mogući način.

Akcioni Plan je otvoren dokumenat koji će po potrebi, biti ispunjen i revidiran u fazi implementiranja.

APŽSK treba da doprinese u ispunjavanju individualnih važnih strateskih potreba, i uključujući što više uticaja tamo gde je moguće izvodeći strategiju u konkretne akcione planove, sa dokazanim partneritetima, kost proračunom, finansijskih izvora, i vremenskog perioda.

Tokom procesa prioritiziranja različitih aktivnosti i projekta osobito je skrenuta pažnja prema teškoj finaciskoj situaciji odnosno siromaštvu, jedan ogroman problem, tako da treba naći put na svaki mogući način kako bi izveli održivi razvoj kosovskog društva.

Za implementaciju APŽSK-a izabran je Regionalni Centar za Životnu Sredinu i sav rad ovog dokumenta nebi bio moguć bez široke saradnje Ministarstva za Životnu Sredinu i Prostornog Planiranja na Kosovu. Financijsku podršku je pružila Švedska Vlada, preko Švedske Agencije za Razvoj

1.2 STRATEGIJA ŽIVOTNE SREDINE KOSOVA

Proces draftiranja Strategije Životne Sredine Kosova od strane Ministarstva za Životnu Sredinu i Prostornog Planiranja započet je početkom 2003 godine. Kasnije pomoć za realizovanje projekta pružila je Fondacija Kosova za Otvoreno Društvo (KFOS), koja je sastankom od četiri dana u Albaniji, tačnije u Dursu, postavila i postigla osnovu za izradu strategije.

Od aprila 2003 do aprila 2004 Radne grupe radile su na izradi dokumenta. Na kraju je osigurana i pomoć od Švedske Vlade preko Sida koja je za završetak Strategije pomogla sa stranim ekspertima

Strategija Kosova je prihvaćena od strane vlade Kosova na skupu 14 jula 2004.

Strategija identifikuje glavne probleme životne okoline i pruža stratešku orijentaciju, bazirajući se na Izveštaj o Stanju Životne Sredine Kosova.

Prioriteti Strategije Kosova

Glavni prioriteti za buducih 10 godina su:

i.	Izrada u potpunosti zakonske regulative za zaštitu životne sredine, u skladu sa postojećim uslovima na Kosovu, postepeno usvajanje standarda EU-e, i efikasno sprovođenje postojećih.
i.	Uspostava nadležnih institucija, osposobljenih i dobro opremljenim ljudskim resursom i opremom u sprovođenju politika iz oblasti životne sredine. Pre svega bi: <ul style="list-style-type: none"> • institucije odlučivanja, • institucije monitoringa, i • institucije nadzora i inspekcije.
ii.	Osiguravanje potrebnih sredstava i efikasnih ekonomskih instrumenata za zaštitu životne sredine koja će biti u harmoniji sa ekonomskim rastom. Urgentno osnivanje Ekofonda.
iii.	Postepeni porast u postotcima pristupa populacije u obezbeđenju pitke vode, kanalizacione mreže, sistem tretiranja otpada kao i održavanje programa reciklisanja fekalnih voda i otpada;
iv.	Uspostava i funkcioniranje mreže za monitoring životne sredine na nivou Kosova uključujući sa prioritetom velike industrijske zagađivače i "vruće tačke" zagađivanja na Kosovu.
v.	Upotrebu i racionalno korišćenje prirodnih resursa: zemljište, vode, minerala, šuma i dr. sa pažnjom pri upotrebi onih ugroženih i usmeravanje u pravcu korišćenja obnovljivih resursa.
vi.	Povećanje površina i zaštite područja prirodnog nasleđa i prirodna područja posebne vrednosti uporedo sa povećanjem kapaciteta za njihovo efikasno upravljanje u skladu sa principima Deklaracije u Rio de Žaneiru.
vii.	Razvoj dugoročnih edukativnih i obrazovnih programa, kampanja za osveščivanje kao i podrška znanstvenih projekata fokusiranih ka životnoj sredini,
viii.	Podržavanje koncepta za uvođenje novih čistih tehnologija na Kosovu u fazi pokretanja novih industrija i ponovno pokretanje postojećih industrija.
ix.	Primena koncepta energetske efikasnosti u svim sektorima potrošnje električne energije.

1.3 KONCEPT STRATEGIJA I METODOLOGIJA U IZRADI APŽSK

Paralelno sa Strategijom započet je i rad na Akcionom Planu Kosova. APŽSK je primer koji pokazuje korake u praksi implementacije Strategije. Glavni princip koji je delovao u napredovanju APŽSK-a, su bili postojeći dokumenti i istraživanja kao i postojeće zakonodavstvo. Ovaj dokument znači mnogo, jer se radi o tome da što više bude u skladu sa principima EU.

APŽSK u skladu je sa sledećim kriterijumima:

- Direktivama 22-og Kapitla *acquis communautaire* za životnu sredinu;
- Strukturi i ideje EU za Životnu Sredinu;
- Elementi Šestog Akcionog Plana si isto tako uključeni u dokumentu tamo gde se mislio da su ti relevantni i realni bazirano na nacionalnoj situaciju u vreme priremanja plana; i
- Elemente Konventa i različitih stranih protokola

Osim SKZS konsultirane su i uzete u obzir različite strategije koja je usvojila Vlada Kosova, kao na prime Strategija Energetike, Zelena Knjiga Kosova i mnoge druge, uzimajući u obzir i one u procesu. Treba naznačiti da Kosovo još uvek nema Strategiju Ekonomskog Razvoja što je uticalo na izradu dokumenata kao u Strategiji Životne Sredine Kosova takodje i u AKŽSK.

Integrisanje Kosova u Evropsku Uniju je jedan od glavniji prioriteta Vlade Kosova, zajedno sa definisanjem statusa Kosova.

U vezi stim u Vladi je osnovana Kancelarija za Integraciju u Evropsku Uniju, koja predvodi Prateći Mekanizam Procesu Asosionog Stabiliteta. Na 5-tom sastanku ovog Mekanizma (septembar 2004), održanog u Brukselu jedna od tačkaka dnevnog reda je bila Životna o čemu se razgovaralo o usaglašavanju zakonodavstva životne sredine, onog postojećeg, sa direktivama

Evropske Unije, takodje diskutovano se o Strategiji i Akcionom Planu Životne Sredine. Usaglašavanje zakonodavstva životne sredine u skladu sa EU takodje je.

Da se usaglasa izvođenje procesa harmonizacije domaćih politika sa inostranim, pre svega sa onim EU, rad na dokumentima kako na Strategiji, tako i na APŽSK podržavajući 5-og Programa Akcionog Plana za Životnu Sredinu Evropske Unije. Peti Program APŽS – UE zasniva se u fokusu sledećih 5 objekтива:

- **Formulacija za sedam sledećih prioritetnih problema**
- **Akcija na prioritetnim sektorima gde zaštita životne sredine treba da se integriše**
- **Smanjenje broja svih vrsta instrumenata sa kojima se smanjuje uticaj na životnu sredinu**
- **Potpuno informisanje, transparentnost, veza i razvoj koncepta sebnik odgovornosti;**
- **Potsticanje dimenzija EU zaštite životne sredine**

APŽSK je dokumenat koji se ne zaustavlja samo kod problema životne okoline, on obuhvata takodje sve aspekte socio – ekonomske. Tokom celog vremenskog perioda, rada na ovom dokumentu, prioritet je takodje da se obuhvate sve grane, civilni kapaciteti, institucionalni kapaciteti, lokalne i centralne, različiti eksperti, itd.

Sav proces izrade dokumenta APŽSK trajao je 18 meseci, sa nastavkom od 3 meseca kako bi informisali široku javnost. Takodje ovaj nastavak marketignog dela projekta financirane od strane Sida, nastoji od javnih rasprava održani u opštinama, TV emisijama u kojima je isto bio prioritet rasprava i prezentacija dokumenta APŽSK, izrada web-stranice APŽSK, kao i štampanje 4 sezonalnih novina “Bilten”, na Srpskom, Engleskom i Albanskom jeziku.

Imajući u vidu da Ministarstvo Životne Sredine po prvi put izrađuje APŽSK, konstatovano je da su u početnoj fazi projekta fokusirani na podizanje kapaciteta i sakupljanje visokih kapaciteta. Poznato je da MŽŽS poseduje ljudske resurse ali tokom procesa u toj esenciji je potrebno bilo da se osigura da su sve radne snage svesne kompleksnih pojava u životnoj sredini.

Povodom toga, organizovani su različiti seminari i treninzi koji su bili posvećeni kao

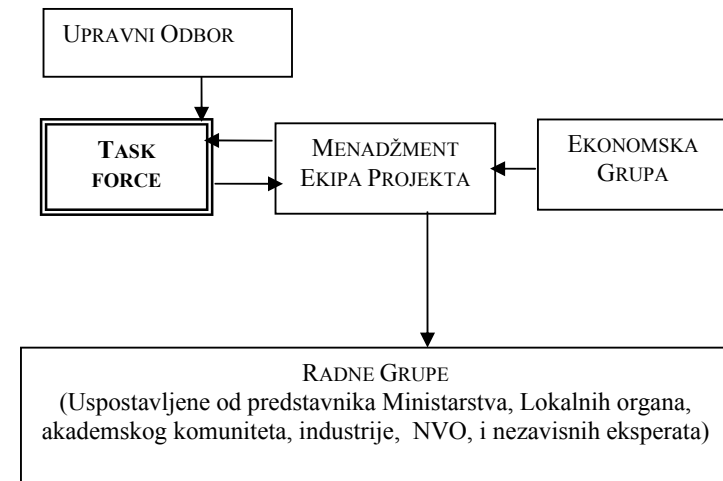
APŽSK-u. Kako bi postigli napredak i što bolje kordinacije u radu, predviđene su bile i prezentacije i praktične vežbe sto se tiče opširnog menadžiranja, kao rad u grupama, SWOT analiza i kost-benefit analiza.

Tokom celog procesa praćena je metodologija rada bazirana na eksperijenciju EU tokom celog procesa implementacije Programa Akcionog Plana za Životnu Sredinu za Centralnu i Istočnu Evropu kao i uputstva koja su uspeh Akcionih Planova u drugim mestima CIE. Ministarstvo Životne Sredine je rukovođela tokom celog projekta i smatra se da je to njihov proizvod njihov dokument. Dok REC Kancelarija na Kosovu, odigrala je više agenciju za implementaciju, osiguravajući usluge stranih eksperta, konsultanta g. Viktor Simončić. Pored toga, osigurani su i domaći lokalni eksperti kako bi svaki sektor MŽŽS bio u što boljoj funkciji.

Većina članova Radnih Grupa predstavljaju relevantne institucije na mesto kojih će u budućnosti zajednički realizovati aktivnosti predloženih projekta.

Na samom početku početne faze broj predloženih grupa kojih je bilo u početku 4, bio je nedovoljan za efikasan rad, kako bi se obuhvatili svi sektori, tako da je odlučeno da, na osnovu sektora koji su obuhvaćeni u dokumentu, odredi se i završni broj radnih grupa na dokumentu.

Skica koja je predstavljena dokazuje postavljenu strukturu, pracena tokom izrade APŽSK.

Od velike važnosti je da razvoj APŽSK ne bude samo proces i značaj da se postigne samo jedan dokument na kraju ovog procesa. Tokom izrade ovog dokumenta je važno bilo da se steknu nova iskustva i sa sektora na sektor, naravno i akumulacija stečena tokom rada i stvaranja koje će u budućnosti pomoći MŽŽSK u stvaranju novih dokumenata bez pomoći stranih konsultanata i eksperata.

To je bilo od velike važnosti tokom celog procesa izvođenja ovog dokumenta, uz pomoć dopunskih seminara i treninga za sve članove MŽŽSK-a koji su bili uključeni izradi dokumenta APŽSK.

Sastanci kordinatora Menadžment Ekipe Projekta održavani su svake nedelje, na kojima su članovi MŽŽSK-a i REC-a, donosili odluke o daljnim koracima koje treba preduzeti.

1.4 KRONOLOGIJA PROCESA APŽSK

Tačno 2. Novembra 2004. je započeo APŽSK, na jednoj javnoj svečanosti gde su bili prisutni tadašnji Premijer Kosova, Dr. Bajram Rexhepi, i tadašnji Ministar Ministarstva Životne Sredine i Prostornog Planiranja na Kosovu, g. Ethem Çeku, Direktor Kancelarije Sida, razne agencije, Ministarstva, kao i strane Kancelarije na Kosovu.

Proces odvijanja bio je podeljen na tri glavne faze: a) započeo je Decembra 2004. godine nastavljen je do Marta 2005. i uglavnom se fokusiralo na identifikaciju glavnih problema, postavljanju strukture projekta, osnivanju Radnih Grupa i razvoj aktivnosti, esencijalnih treninga. Tokom celog procesa, članovi radnih grupa i inostrani konsultant, su bili u stalnoj vezi za razvoj sledećih koraka projekta.

Kao rezultat prve faze, izrađen je prvi i početni draft koji u najopširnijem načinu prikazuje aktuelno stanje životne okoline, isto tako veliki doprinos su bili komentari i sugestije sa prvog održanog FORUM-a.; b) Druga faza fokusirana je uglavnom na pripremu dokumenta i aktuelnu identifikaciju prioriteta problema; c) Treća, odnosno završna faza, bila je vezana za konkretno projektovanje koncepta projekta, radne grupe su bile angažovane u različitim delovima naznačenim aktivnostima.

1.4.1. Forumi

Održavanje Forumu bilo je od posebnog značaja tokom izrade dokumenta APŽSK, jer su pomogle dopunu dokumenta, samim tim, njihov veliki interes za dopunu dokumenta postigao je veliki uticaj kod njih i u njihovim institucijama, opštinama, itd.

Prvi Forum održan je 29. marta 2005. godine, i obeležio je prvu završnu fazu izrade dokumenta APŽSK. Više od 150 učesnika iz raznih oblasti i institucija, stranih kancelarija, opština, itd, prisustvovalo je na prvom Forumu. Forum je doprineo u mnogo čemu u vezi sa planom uzeti su u obzir razgovori i mišljenja o radu na

planu za prvu fazu. Pored toga, od velikog značaja je bila prisutnost ostalog manjinskog stanovništva na Kosovu, koji su se odazvali pozivu na Forum.

Drugi Forum održan je 14. oktobra 2005, obeležavajući drugu završnu fazu Radnih Grupa i dokumenta. Na drugom forumu najviše se diskutovalo o glavnim aktivnostima i glavnim predloženim merama. U cilju doprinosa mišljenja članova foruma, pripremljen je upitnik koji je bio raspodeljen učesnicima Forumu. Ovim upitnikom, uz pomoć učesnika, dobili smo rezultat o prioritetu predstavljenih mera i aktivnosti Radnih Grupa.

1.4.2. Sastanci i radionice

Kako bi bili što bliži u pratnji procesa rada na dokumentu, održavani su česti sastanci sa Menadžment Ekipom i Koordinatorima Radnih Grupa. Da bi bili što efikasniji stvorena je jedna elektronska mail mreža, kako bi kontakti bili olakšani, i kako bi moderatori bili u kontaktu sa stranim konsultantom tokom celog vremenskog perioda izrade dokumenta.

Faza I – Po početku prve faze održan je prvi seminar u trajanju od dve nedelje, od 29. Novembra – do 9. decembra 2004. Prva nedelja seminara održana je u Prištini (29. Nov – 3. Dec), a druga nedelja seminara održana je u BRJ Makedoniji. U Makedoniji je u tom periodu Ministarstvo Životne Okoline i Fizičkog Planiranja bilo u završnoj fazi drugog Nacionalnog Plana Životne Sredine, tako da je i to bilo od velike pomoći.

Eksperti iz organizacije Ramboll Natura (Svecka), održali su jednu prezentaciju o socio-ekonomskoj proceni, proceni uticaja na životnu sredinu, kordiniranje projekta i planiranih instrumenata.

Kao deo treninga održan je jedan specijalni trening u trajanju od jednog dana, fokusiran u analiziranje logičkog okvira projekta. Ovaj trening je održan od strane domaće kompanije Grupa za Usluge i Konsultacije. Ovaj trening je posebno bio posvećen moderatorima radnih grupa, pa i samim članovima radnih grupa.

Rezultat ovog treninga je bio da se upoznaju što detaljnije sa različitim procedurama koje će biti od velike pomoći za njihovom što efikasnijem radu, u datom vremenskom periodu.

Tokom celog procesa održavani su sastanci radnih grupa. Najintenzivnija faza je bilo početak druge faze, gde je postignut veliki maksimum u radu na dokumentu.

Faza II – U samom startu druge faze, 1 aprila 2005 održan je workshop u Prištini. Glavni cilj ovog sastanka je bila diskusija problema na koje su naišli radne grupe, i suglasnost oko adekvatnih akcija za rešavanje specifičnih problema.

Faza III – Započeta je konsultativnim workshopom, u trajanju od dva dana, uz prisutnost stranog konsultanta, uzet je u obzir priprema koncepta projekata, koji su trebale da izvedu radne grupe. Koncepti koji će biti predstavljeni u Listi Prioritetnih Projekata.

Kako bi popunili sav program za podizanje kapaciteta razvijenih tokom projekta, pa i da se osigura da ekipa MŽŽSK-a, efikasno spremna da se suoči sa detaljnim predstavljenim koncept projektima, u Aprilu 2006 organizovan je još jedan dopunski trening.

Ovaj trening je održan od strane eksperta iz Ekonomske Radne Grupe, koji su bili fokusirani u aktivnosti za nalaženje fondova, razvoju projekt koncepta, i detaljnih opcija oko budžeta. To je bio poslednji trening, koji je omogućio efikasnost u izradi koncepta projekta, njihove ideje pred valadom Kosova i inostranim komunitetima.

1.4.3. Sastanci Task Force Grupe

Task Force APŽSK-a sastoji se od različitih Ministarstva Vlade Kosova i njenih sekretara. Nakon prezentacije izveštaja APŽSK-a, pripremljenog od EMP. Na jednom sastanku Sekretara različitih Ministarstava. U junu 2006 godine, održan je važan sastanak gde su sekretari dali svoj veliku doprinos podržavajući dokument i rad koji je učinjen do tada na APŽSK.

Poglavlje 2

2.1 AKTUELNO STANJE ŽIVOTNE SREDINE KOSOVA 2006

Neke od specifikacija koje karakterizuju kosovsko društvo u periodu raspada APŽSK su sledeći:

- Relativno velik procenat nataliteta, najveći deo populacije čine omladina koja se nalazi na velikom stepenu nezaposlenosti, (50%);
- Inostrana administracija Kosova i politički nedefinisani status, koji će u skoroj budućnosti, dakle, krajem 2006 godine, biti definisan;
- Nizak Razvoj Ekonomije, sporo odvijanje privatizacije društvene imovine i nedostatak vizije za razvoj ekonomije;
- Pad na proizvodnji nekadašnje društvene industrije;
- Veliki procenat siromaštva (oko 50% žive u siromaštvu, dok 12-16% se bore za egzistenciju);
- Zakonski dualizam, između UNMIK i PISK u vladanju i na legislativnom smeru;
- Nedostatak profesionalnog kadra u lokalnim i centralnim institucijama;
- Reformisanje na svim nivoima edukacije;
- Nedovoljna proizvodnja električne energije za populaciju i ekonomsku industriju; i
- Kriza u poljoprivredi i loša infrastruktura puteva.

Vazduh – Aktuelno, najveći zagađivači vazduha na Kosovu su statični i pokretni izvori u urbanim zonama kao i u glavnim

zonama proizvodnje energije i industrijske zone. To su objekti za proizvodnju energije (tehnički impijanti), sektor saobraćaja, industrijski objekti (metalurgija, kopovi i fabrika cementa), poljoprivredne aktivnosti i lokacije gde se ilegalno odlažu otpaci. U objektima za proizvodnju energije upotrebljavaju se fosilna goriva kao što su uglj, i derivati nafte sa velikim postotkom sumpora, sektor saobraćaja karakteriše se sa velikim brojem zastarelih vozila i neadekvatna goriva. Osim toga i sektor industrije u većini slučajeva upotrebljava zastarelu opremu. U većim gradovima sistemi centralnog grejanja nisu čisti. Sektor poljoprivrede isto tako doprinosi zagađenosti vazduha, uglavnom izgaranjem biomase. Ilegalne zone odlaganja otpadaka sa nekontroliranim zapaljivanjem, predstavljaju ozbiljan izvor zagađenosti vazduha. Uopšte nizak nivo svesti samih preduzetnika, potrošača i šire javnosti, isto tako negativno doprinose trenutnom stanju.

Voda - Kosovo raspolaže sa ograničenim vodenim rezervama koje će u buduće biti ograničavajući faktor za društveno ekonomski razvoj Kosova. Kosovo se deli na četiri vododelnice: Beli Dri, Ibar, Binačka Morava i Lepenac¹. Godišnji prosek padavina na Kosovu varira od 658 mm u toku Sitnice do 1515mm u toku Erenika, sa koeficijentom Zemlja 4.92 l/sec/km² (Binačka Morava) do 42.46 l/sec/km² Dečanska Bistrica. Na teritoriju Kosova, u godinama koje se računaju kao vlažne godine, prosečno tokovi su 3.8 x 10⁹ m³ vode, odnosno 121.2 m³/sec.

Zemlja - Celokupna površina Kosova iznosi 1.1 milion hk, dok je 53% obradive zemlje. Preko 88% šumskog zemljišta je u privatnom vlasništvu. Prosečno svakoj porodici pripadne 3 hk zemlje.

Kosovsku teritoriju karakterizuje raznovrsnost zemljišta, bazirajući se na genezu njihovog formiranja i pedološkim, fizičkim i hemijskim karakteristikama, Kosovsko zemljište je pogodno za poljoprivrednu proizvodnju. Vrste zemljišta koje se najčešće nalaze na Kosovu su humusno zemljište, kisele sive zemljište,

¹ Uprava voda, izveštaj o stanju životne okoline na Kosovu 2003. godine

crveno zemljište aluvijalna i deluvijalna zemljišta kao i kršovito zemljište.

Biodiversitet - Zaštita prirode putem zaštićenih zona veoma je važan instrumenat za očuvanje biodiverziteta. Do sada, površina od 46.000 ha, ili 4,27% cele kosovske teritorije, je zaštićeno zakonom. Od gore navedenih zona, 1 je nacionalni park, 11 su prirodni rezervati, 37 su prirodni monumenti i 2 su zaštićeni pejzaži. Naš prvenstveni cilj ostaje zaštita i proširenje postojeće mreže zaštićenih zona.

Bazirajući se na zadnje studije koje su vršene na Kosovu identifikovane su oko 1800 vrsta flore. Smatra se da je ovaj broj mnogo veći i postiže negde do 2500 vrsta. Floru i faunu² čine važnim i atraktivnim veliki broj endemskih vrsta, reliktnih i subendemici. Najbogatije zone faunom i florom su Malet e Sharrit i Bjeshket e Nemuna³. Ali i dalje Kosovo nema potpuni inventar biodiverziteta.

Otpadci - Sadašnji sistem menadžiranja otpadaka na Kosovu ne evidentira na strukturalan način podatke o generisanju, sakupljanju, tretmanu i reciklaži ili odstranjivanju otpadaka. I ako oko 90% urbanog stanovništva pokriva se sa sakupljanjem otpadaka, ovo još uvek je veoma nizak standard zbog nedostatka opreme i namenjenih mesta za odlaganje. Ruralne zone pokrivaju se sa manje od 10%. Tarifa za otpatke je oko 3 € po domaćinstvu a realizacija naplata je negde oko 30 – 40%.

U junu 1999 nije postojao operativni sistem menadžiranja. Dnevna količina otpadaka po glavi stanovnika je oko 2 kg. Od 29 opštinskih deponija, 26 su rehabilitovana, aktuelno Evropska Agencija za Rekonstrukciju (AER) i ostali. Donatorii podržali su

² Vegetaciju Kosova karakterišu 139 asociacije, 63 alianse, 35 redova i 20 klasa. Kosovo ima 230 specija divljih vertebrata, dok invertibratne specije nisu naučno istraživane u dovoljnoj meri. Ima 150 vrsta leptira i oko 400 vrsta makro-bentosa slatkih voda.

³ Računa se da ima oko 8 raznih vrsta riba, 13 vrsta vodozemaca, 12 vrsta upzavaca 154 vrsta ptica, 37 vrsta sisara i 147 vrsta dnevnih leptira

obnovu ili izgradnju devet rajonalnih deponija (nove deponije u Prištini, izgradnja je počela 2004. godine, Prizren funkcioniše od oktobra 2004. godine), Gnjilane, Dragaš, Kačanik, Podujevo, Zvečane (otvoreno 2003), Peć (funkcioniše od 2001) i Kosovo Polje. Važno je da se navede da ove deponije služe za oko 2 miliona stanovnika Kosova. Deponije su izgrađene po minimalnim standardima EU o deponijama..

Energetika - Resursi za dobijanje primarne energije su veoma veliki⁴, ali sa aspekta uticaja na životnu sredinu, oni su veoma štetni. Najveće rezerve ugljana su koncentrisana u ove oblasti u kosovskoj oblasti biološke rezerve. Uglavnom 97% celokupne električne energije koja se godišnje proizvodi na Kosovu, obezbeđuje se od izgaranja ugljena u termoelektranama, dok iz hidrocentrala dobijemo proizvodnju od samo 3% godišnje proizvodnje energije.

Industrija i rudnici - Razvoj industrije na Kosovu je bilo diktirano ekonomskim interesima bivše Jugoslavije. U skladu sa tim, eksploatacija prirodnih resursa bilo je veoma izraženo, tako da 1998. godine energija i obojni metali i njihovo procesiranje činilo je 63% industrijskih proizvoda Kosova. Ove aktivnosti, budući da su vođeni bez ikakvih mera za zaštitu životne sredine⁵, izvršili su veliki uticaj na životnu sredinu, čije posledice nisu rehabilitovane ni dan danas. Kosovo, sa puno aspekata, pripada grupi Evropskih zemalja sa najzagađenijim površinama. Sektor privatne proizvodnje počeo je razviti se u zadnje godine ali bez koncepta i zdrave vizije.

Transport - Kosovo ima površinu od oko 11. 000 km² – sa prostiranjem od 190 km u pravcu sever-jug i 150 km istog – zapad. Teritorija Kosova služi se putnom mrežom od 1700 km dvosmernih glavnih puteva i drugorazrednih rajonalnih puteva,

⁴ Najveće rezerve ugljana su koncentrisana u ove oblasti u kosovskoj oblasti biološke rezerve prelaze 11 biliona tona., u Dugačinu prelaze 2.5 biliona tona i Drenica sa iznad 100 miliona tona.

⁵ Prirodnih resursi u većinom vremena su eksploatisani uglavnom neprofesionalno bez specialne kontrole i projekata životne sredine

330 km sistema jednokolosečnog železničkog puta, na jugo-istoku i severo- istoku i zapadu Prištine i sa rajonalnim aerodromom. Nakon zadnjeg konflikta, sledi enorman rast broja vozila. Približno imamo oko 215.000 registrovanih vozila⁶ i znatan broj automobila UNMIK-a i KFOR-a.⁷ učešće javnog saobraćaja je veoma malo. Većina vozila na Kosovu su starija od 20. godina, a veći deo njih tehnički neispravan. U nastavku i pojave upotrebe goriva niske kvalitete i vozila bez katalizatora isto tako su veoma prisutne. Goriva i maziva se uvezu. Po informacijama iz carina, u toku 2002. oko 30.000 t. diessela i 25.000 t. Benzina, uvezeno je bez ikakve redovne kontrole kvaliteta.

Poljoprivreda – Tokom 1991 godine 63% kosovskog društva je bilo ruralno, i procene su bile da će u 2000. godini postotak ruralnog stanovništva na Kosovu⁸ iznositi 60%. Budući trendovi ne mogu se lako predvideti, ali Kosovo se nalazi u fazi rapidnog urganog rasta. To znači da će se smanjiti broj stanovništva u ruralnim mestima koji bi obezbedili svoj dohodak iz poljoprivrednih aktivnosti.

Celokupna površina Kosova iznosi oko 1.1 milion ha, 53% od toga je obradivo zemljište, 41% je pokriveno šumama. Od 585.000 obradivog zemljišta, u 51% se kultiviraju bela žita, 45% su livade i pašnjaci, 2% voćnjaci i manje od 1% vinogradi. Iznad 88% šumskog zemljišta je u privatnom vlasništvu¹⁵. Sektor poljoprivrede na Kosovu je u veoma teškom stanju, mnoge farme su napuštene a infrastruktura je delimično a i u mnogim slučajevima i totalno je uništena⁹.

Šume - Oko 47% celokupne teritorije Kosova je pokriveno šumama, šumskog i neobrađenog zemljišta, ili oko 512.400 ha celokupne površine. Iz ove površine šume su 460.800, ili 89.93%,

⁶ Ministarstvo transporta i telekomunikacija

⁷ Ceni se da je njihov broj oko 15-20% celokupnog broja registrovanih vozila

⁸ Kosovske šume

⁹ MPŠRR, Zelena knjiga Kosova, Priština 2003, str. 9.

ostala šumska zemljišta iznose oko 28.200 ha ili 5.5% i neobrađenog zemljišta, 23.400 ha ili 4.57%.

Šume na Kosovu predstavljaju veoma važan resurs. Ali, ako posledica, njihovog neadekvatnog menadžiranja u prošlosti, one su, veoma degradirane. Oko 28.400 ha ili 61.63% šumskih površina su u javnom vlasništvu a preostali deo, od 176.800 ha ili 38.37%, u privatnom vlasništvu. Prema statistikama kosovske agencije za šume, oko 222.000 m³ tehničkog i drva za grejanje se eksploatiše godišnje iz oba sektora. Celokupna drvna masa iznosi oko 54 milion m³ godišnje¹⁰. Prosečna količina drveta po hektaru iznosi oko 90 m³, i prosečan godišnji rast dostiže oko 3m³.

¹⁰ Podaci iz popisa šuma od 2003. godine

Poglavlje 3

3.1 STRUKTURA I SADRZAJ DOKUMENTA APŽSK

APŽSK izrađen je kako bi definisali glavne prioritete životne okoline za vremenski period 2006 – 2010. Svaki od navedenih prioriteta može se izmeniti na dinamičan nać bez uticaja na promenu glavnog sadržaja plana.

Sve aktivnosti navedeni u planu, dizajnirani su na taj način da imaju jednu celinu u sadržaju, počevši od identifikacije i prioriteta problema sve do glavnih odgovornih, tehničkih sredstava i financiranja, kako bise rešili ti problemi.

Poglavlje 4 predstavlja glavni deo APŽSK. U ovom poglavlju su se proućavale mere i aktivnosti za svih 16 datih sektora. Ovi zaključci su definisani u konsultaciji sa odgovarajucim ministarstvom, različitim institucijama za nauku, nezavisnih eksperata iz razlićitih oblasti. Na kraju ovog procesa, doneti su zaključci o projektima sa prioritetom, kojima će biti obuhvaćeni svaki sektor APŽSK-a odvojeno.

Svaki od 16 sektora ovog poglavlja obuhvata akcioni plan, koji se sastoji od narativnog dela i tabele planiranih aktivnosti:

- Opis sadašnje situacije;
- Postojeći zakoni;
- Identifikacija prioriternih problema;
- Ciljevi;
- Mere;

- Tabla sa akcionim planom.

U akcionim tablama su definisane:

- Ciljevi;
- Aktivnosti;
- Nivo i akteri;
- Mogući finansijski izvori;
- Veze sa ostalim sektorima Plana;
- Indikatori uspeha za svaki sektor.

Akcije i planovi su preorijentisani uzimajući u obzir osnove glavnih kriterija kao na primer: uticaj na ljudsko zdravlje, prirodu i biodiverzitet, prateće ekonomske i socijalne implikacije.

Dodati kriterijumi za preorizaciju su takodje:

- Principi održivog razvoja;
- Dokazi za potencialne;
- Ispunjavanje zadatih dužnosti od strane EU (zakonodavstvo EU i različite konvente) isto tako asociacija Kosova u EU u budućnosti.
- Socio-ekonomski dobici – siromaštvo;
- Priprema projekata;
- Preciznost u iznosu računa;
- Državne i lokalne zainteresovane grupe;
- Zainteresovanost donatora i stranih vlada.

Što se tiče primera, osim kriterija radnih grupa uzet, je u obzir i doprinos različitih eksperata u različitim oblastima. U dva održana Foruma osiguran je značajan doprinos jednog podijuma za sakupljanje različitih komentara i sugestija od strane eksperata koji nisu direktno bili uključeni u rad akcionog plana. Prvi Forum

doprineo je na formiranje osnovne okvira i prioritetne probleme životne sredine o kojima će biti reči u dokumentu. Dok su na drugom Forumu data mišljenja o konkretnim prioritetima i aktivnostima za rešenje postojeće problematike.

Oslanjajući na gore napomenute principe svaka Radna Grupa se opredelila za neki broj prioritetnih projekata za svaki od radni sektor.

3.2 LISTA PRIORITETNIH PROJEKATA

Na kraju, pripremljena je Lista Prioritetnih Projekata 2006 – 2010, obuhvaćena u poglavlje 5, koja sadrži 53 projekata pripremljenih za početak u skraćenoj formi koncept projekat, koji daju kratak sadržaj informacija i ime projekta, vremenski period, inicijatora i implementaciju projekta, cilj projekta, očekivane rezultate, takođe i cenu svakog projekta. Svaki koncept projekat sadrži i detaljne ugovore odgovornih za realizaciju projekta celokupnog projekta.

Poglavlje 4

4.1 MENADŽIRANJE KVALITETA VAZDUHA

Čist vazduh od vitalne je važnosti za zdravlje čoveka. Ali od Industrijske revolucije pa do danas kvalitet vazduha je stalno u opadanju i to kao rezultat ljudske aktivnosti. Podizanje Industrijske i energetske proizvodnje, upotrebom fosilnih goriva kao i dramatično povećanje saobraćaja, uticali su još više na zagađenost vazduha po gradovima, posledica toga su zdravstveni problemi. Zadnjih godina uporedo sa zdravstvenim problemima i acidifikacijama, potrošnja sloja ozona i klimatske promene predstavljaju veliku društvenu brigu.

Objektivi	Da se poboljša kvalitet vazduha reduciranjem visokih emisija zagađenosti od relevantnih izvora
Mere	<ul style="list-style-type: none"> – Adoptiranje potrebnih podzakonskih akata i usklađivanje sa zakonodavstvom EU – Priprema Nacionalne strategije za zaštitu vazduha i Plana dotičnog delovanja – Uspostavljanje potpun sistem za monitoring vazduha – Dovođenje efektivnih finansijskih instrumenata.
Aktivnosti	Priprema, adoptiranje i implementacija pravila i procedura za: Domaće norme o statičkim i pokretnim izvorima Monitoringa kvalitete vazduha Kvalitet goriva Eko-test vozila
	Inventarizacija zagađujućih supstanci Izrada kadastra zagađivača (M2, M3) i Ocenjivanje preko graničnog zagađenja
	Izgradnja kapaciteta za izradu i primenu strategije za zaštitu vazduha i Lokalnih planova

	Program za smanjivanje sadržaja Pb u goriva
	Obuhvaćanje komponente zaštite vazduha u Strategiju Energetika i sektorijskim strategijama
	Osnivanje i akreditacija laboratorija za kvalitetu
	Razvoj sistema monitoringa vazduha upotrebom mreže na nivou zemlje
	Primena i ekonomskih instrumenata
	Osnivanje fonda za zaštitu životne sredine
	Primena horizontalnog zakonodavstva OUŽS, SOZS, i Životni ciklus produkata

4.1.1 Klimatske izmene

Objektivi	Uspostavljanje zakonske, institucionalne i tehničke osnove za pripremu strategije za redukciju emisija staklenastih plinova
Mere	<ul style="list-style-type: none"> – Adoptiranje potrebnog zakonodavstva konform Protokola iz Kyota i standarda EU kao i razvoj strategije za redukciju emisije staklenastih plinova. – Uspostavljanje Nacionalne tačke za praćenje klimatskih izmena. – Priprema Nacionalne inventure staklenastih plinova i određivanje jedne referentne nacionalne kvote.
Aktivnosti	Plan Komunikacija za pristupanje Framework Directive for Climate Change
	Izrada inventara i bilansa po Kyoto Protokolu
	Izrada Strategije i plana delovanja za pitanje klimatskih promena na Kosovu

4.1.2 Acidifikacija i eutrifikacija

Objektivi	Definiranje statusa protokola i postojećih konvencija, uspostavljanje zakonske, institucionalne i tehničke osnove za pripremu Strategije za postepeno eliminisanje kiselih plinova i zemnog ozona
Mere	<ul style="list-style-type: none"> – Usvajanje potrebnog zakonodavstva u svim relevantnim sektorima (poljoprivreda, Industrija i saobraćaj) – Osnivanje mreže monitoringa kiselih plinova i zemnog ozona
Aktivnosti	Akcionni Plan potpisivanja i ratifikacije konvencija
	Izrada kadastra emisija kiselih planova u raznim sektorima
	Procena i unošenje u kartama tačke sa kritičkim opterećenjima na Kosovu

	Priprema za izveštavanje kod Evropskog Centra Izveštavanja (EMEP system)
	Instalacija pilot stanice monitoringa u Prištini za merenje nivoa zemnog ozona
	Korišćenje dokazani praksi u poljoprivredi za eliminisanje emisija amonijaka i metana iz stočarstva

4.1.3 Zaštita ozonskog sloja

Objektivi	Postepena eliminisanja substanci koje osiromašuju ozonskog sloja (Ozone Depleting Substances ODS)
Mere	<ul style="list-style-type: none"> – Stalna kontrola i monitoring upotrebljavanja, uvoza i izvoza SOOS uvršteni u dodacima protokola iz Montreala, Stokholma i Roterdama – Izrada kadastra opreme i hemikalija koje uzrokuju osiromašenje ozona.
Aktivnosti	Osnivanje nadležne institucije za kontrolu i monitorisanje SOOS
	Sistem monitorisanja i podizanje ljudskih kapaciteta
	Uspostavljanje pilotnih tačaka za sakupljanje i recikliranje opreme koja uzrokuje o siromašenje ozona

LISTA PRIORITETNIH PROJEKATA:

Br:	Projekti	Budžet (EUR)
1.	Strategija Kosova o problemima koji proizilaze iz klimatskih promena (SKKP)	107,400
2.	Stvaranje registra zagađivača – I faza mreže monitorisanja kalitete vazduha	Nije definisano
3.	Stvaranje mreže monitorisanja kalitete vazduha na Kosovu – II faza	190,250
4.	Popuna zakonskih i proceduralnih praznina o kontrolu zagađenosti iz pokretnih izvora	775,650
5.	Program delovanja za ublaživanje efekta plinova koji stvaraju efekat staklenika II faza	1,081,300
TOTAL		2,154,600

4.2 MENADŽIRANJE VODA

Voda je jedan od važnih faktora za život, kulturu, proizvodnju, obnovljiva energija, istovremeno i velika pretnja za život i životni prostor. Vode ne priznaju granice i kroz svoj prirodan tok stoje nam na trajnom i neprekidnom raspolaganju. Ali vode nisu beskonačni resurs i zato zahteva posebnu zaštitu.

Objektivi	Da se obezbeduju zakonski, tehnički i finansijski uslovi i ljudski kapaciteti za uspostavljanje osnove za integriranu politiku menadžiranja voda na Kosovu bazirajući se na načela trajnog razvoja
Mere	<ul style="list-style-type: none"> – Rehabilitacija i izgradnja infrastrukture (vodovodna i kanalizaciona mreža kao i impijanti za tretman zagađenih voda) u cilju zaštite životne sredine i ispunjavanja potreba stanovništva – Usvajanje potrebnih pod zakonskih akata u skladu sa direktivama EU. – Institucionalno ojačanje
Aktivnosti	Osnivanje nacionalnog gaveta o vodama
	Razvoj nacionalne strategije o vodama i plan delovanja
	Podizanje kapaciteta osoblja u ministarstvu i ostalim relevantnim Institucijama
	Razvoj strategije za monitoring i uspostavljanje mreže monitoringa
	Da se izradi novi kadastar voda i zagađivača voda
	Da se uskladuju pravilnici o sa normama i standardima u EU
	Akcioni Plan za izgradnju impijanata za tretman voda u urbanim zonama sa više od 10.000 stanovnika
	Priprema ekonomskim instrumenata za redukciju Zagadživanja voda
	Osnivanje nacionalnog gaveta o vodama

LISTA PRIORITETNIH PROJEKATA:

Br:	Projekti	Budžet (EUR)
6.	Izrada kadastarskih podataka o zagađivačima vode	131,110
7.	Stvaranje i institucionalizacija mreže za monitorisanje kvalitete voda	675,600
8.	Poboljšanje menadžiranja izvora voda kroz uređenje potrošnje cenom i naplatom	99,480
TOTAL		906,190

4.3 MENADŽIRANJE ZEMLJIŠTA

Zemljiste se svakog dana vrše uticaji ljudske aktivnosti i time se degradira ista sa velikim socio-ekonomskim posledicama. Izazov je da se spreči degradacija tla kroz specifičnih mera i politika za zaštitu zemljišta.

Objekti	Da se razvije politika za zaštitu tla
<i>Mere</i>	<ul style="list-style-type: none"> – Sprečavanje daljnje degradacije zemljišta i rehabilitacija tzv. vrućih tačaka. – Uvodjenje procedura za održiv menadžment zemljišta
<i>Aktivnosti</i>	<ul style="list-style-type: none"> Priprema plana za rehabilitaciju vrućih tačaka životne sredine Inventarizacija zemljišta i predavljanje na karti Monitoring tla i razvoj informativnog sistema Kontrola opasnih hemikalija da bi se sprečila kontaminacija zemljišta Ojačanje delovanja inspekcije za životnu sredinu Izrada novog katastra o zemljištu

LISTA PRIORITETNIH PROJEKATA:

Br:	Projekti	Budžet (EUR)
9.	Određivanje nivoa zagađenosti tla teškim metalima oko rudnika Kišnica	43,656
10.	Koncentracija PCB u zemljištu oko termoelektrana Kosova A i B, Trepče i Feronikla	93,990
11.	Izgradnja botaničkog vrta edukativne funkcije u Ulpijani - Priština	72,400
TOTAL		210,046

4.4 BIODIVERSITET I PRIRODNO NASLEDŽE

Zaštita i konzerviranje prirode i raznih vrsta živih bića, u poslednjih 20. godina je postalo osnova za svaku politiku životne sredine. Kao da su sva društva da su počela da prihvataju da je zaštita prirode glavna kategorija esencijalnog razvoja za čovečanstvo.

Objekivi	Da se uspostavi efikasniji institucionalni sistem za očuvanje biodiverziteta, prirodnog i kulturnog nasledža i stavljanje pod zaštitom oko 10% teritorija Kosova
Mere	<ul style="list-style-type: none"> – Usvajanje podzakonskih akata, strategije i plana delovanja za zaštitu prirode kao i pripreme za potpisivanje ključnih međunarodnih dogovora. – Međusektorijalna saradnja za obezbeđivanje uključenja pitanja biodiverziteta, prirodnog nasledža u svim relevantnim sektorima. – Ojačanje kadra involviranih institucija u čuvanju biodiverziteta i prirodnog nasledža
Aktivnosti	<ul style="list-style-type: none"> Priprema podzakonskih akta iz Zakona o zaštiti prirode Osnivanje kordinacionog ureda za međunarodne dogovore Priprema strategije i plana delovanja za zastitu prirode i biodiverziteta Inventarizacija i digitalizacija zaštićenih zona Inventarizacija tiposa i ekosustave Priprema plana sa monitirajuće i inspektirajuće aktivnosti Uspostavljanje sistema kontrole trgovine vrstama flore i faune Proglašenje Bjeshket e Nemuna Nacionalnim Parkom Izrada crvenog spiska za floru i faunu Priprema planova za menadžiranje zaštićenih zona Preko graničnih projekti za zaštitu prirode Da se razvijaju lokalni programi za zastitu prirode u skladu sa nacionalnom strategijom Programi podizanja svesti stanovništva za zaštitu prirode Podizanje ljudskih kapaciteta za čuvanje biodiverziteta i prirodnog nasledža

LISTA PRIORITETNIH PROJEKATA:

Br:	Projekti	Budžet (EUR)
12.	Digitalizacija i obnova spiskova zona i postojećih zaštićenih mesta i novih zona koja će biti zaštićena na Kosovu	53,800
13.	Izrada crvenog registra i knjige podataka o ugroženim vrstama na teritoriju Kosova	60,810
14.	Priprema državne strategije za zaštitu biološke raznovrsnosti i podizanje svesti šire javnosti	106,000
15.	Evidentiranje (detaljni podaci) o flori i fauni u Prokletijama	126,750
16.	Evidencija flore i faune Šar planina	126,750
TOTAL		474,110

4.5 MENADŽIRANJE OTPACIMA

Generisanje otpadaka predstavlja jedna od najvećih problema za životnu sredinu, i veoma velik ekonomski teret za društvo. Generisanje otpadaka podrazumeva i gubitak resursa (npr. Materiali i energija). Nakon generisanja, otpaci se moraju saklupati, tretirati i odstraniti, proces koji ponovo uključuje upotrebu resursa i predstavlja permanentnu opasnost za zagadživanje. Iz tog razloga, rad sa otpacima obuhvata niz problema životne sredine, uključujući tu korišćenje prirodnih resursa, potrošnju energije, generisanje plinova koji utiču na klimu kao i kontaminaciju voda, zemlje i vazduha. Zbog toga naše društvo mora da menadžment otpadaka uvrsti u svoje prioritete i da je ekonomski podrži.

Objektivi	Da se razviju trajni sistemi sa finansijskog aspekta za menadžiranje životne sredine i otpadaka koji će služiti sadašnjim potrebama i ubuduće, građanima i privredi zemlje
Mere	<ul style="list-style-type: none"> – Usvajanje političkih dokumenata za menadžiranje otpadaka. – Usvajanje potrebnih podzakonskih akata i njihovo potpuno usklađivanje sa zakonodavstvom EU. – Primena zdravih ekonomskih instrumenata. – Institucionalno ojačanje na centralnom i Lokalnoj nivou za menadžiranje otpacima.
Aktivnosti	Razvoj strateškog plana za menadžiranje otpacima
	Razvoj lokalnih planova za menadžiranje otpacima
	Usvajanje 18 pravilnika o različitim vrstama otpadaka i primena postojećeg zakonodavstva
	Unapređenje sistema sakupljanja komunalnih otpadaka
	Pilot projekti za sakupljanje otpadaka: ulja, razvrstavanje posebnih vrsta (papir plastika, PET, kompostiranje komunalni otpaci, rekuperisanje
	Poboljšanje i proširenje potrebne infrastrukture za menadžiranje otpadaka
	Izgradnja infrastrukture menadžiranja opasnih otpadaka: centri sakupljanja, impijanti, centri za incenerisanje, podizanje kapaciteta javnih usluga.

	Saniranje stanja u postojećim vrućim tačkama
	Podizanje ljudskog kapaciteta za menadžiranje otpacima – posebno inspekcije
	Razvoj Sistema Informisanja za Menadžiranje Otpadaka
	Rehabilitacija starih i ilegalnih deponija

LISTA PRIORITETNIH PROJEKATA:

Br:	Projekti	Budžet (EUR)
17.	Rehabilitacija odlagališta pepela termoelektrane Kosova A	3.700.000
18.	Izgradnja privremenog objekta za očuvanje opasnih otpadaka	760,000
19.	Pilot projekat o rehabilitaciju starih opštinskih deponija	133,950
20.	Proširenje infrastrukture od voženja kućnih otpadaka po selima (pilot projekat u jednoj ruralnoj opštini Kosova)	139,305
21.	Ponovna upotreba organskih otpadaka – podrška lokalnoj inicijativi od proizvodnju (preradu) otpadaka osnivanje fabrike za preradu otpadaka	1,254,910
22.	Centralan objekat za sterilizaciju infektivnih otpadaka	Pa definuar
TOTAL		5,988,165

4.6 ZDRAVLJE I ŽIVOTNA OKOLINA

Broj zdravstvenih problema koji su posledica izlaganja u odnosu na životnu okolinu, je u povećanju a posebno kod dece. Ranije je bilo moguće da se uspostavi tačna veza između nekoliko efekata na zdravlje i faktora životne sredine. Ali i dan danas ne postoji opšti pregled uticaja na zdravlje što rezultiraju iz kompleksnih životnih izlaganja. Veza između zdravlja i životne sredine mora da bude mnogo kompliciranija nego što se obično misli.

Objekivi	Da se identifiraju i reduciraju za 20% i sprečavaju bolesti i zdravstvene opasnosti koje proizilaze kao posledica faktora uticaja na životnu okolinu u roku od 5. godina
Mere	<ul style="list-style-type: none"> – Razvoj i implikacija Kosovskog plana za delovanje na životnu okolinu iz oblasti zdravstva. – Razvoj sistema za sprečavanje, kontrolu i procene zdravstvene opasnosti u skladu sa međunarodnim preporukama SZO i pravilnicima EU.
Aktivnosti	Funkcionalizacija sigurnog sistema menadžiranja medicinski otpadaka
	Unošenje novih procedura za kontrolu ispravnosti prehrambenih proizvoda i graničnih vrednosti
	Funkcionalizacija novih procedura za ispravnost pijaće vode
	Funkcionalizacija procedura za sigurnost u radu
	Podizanje kapaciteta novih profesionalista u sektoru zdravstva
	Osnivanje sistema informisanja u zdravstvu
	Modernizacija opreme NIJZKK za monitoring
	Ojačanje uloge inspekcije
	Uzdizanje javne svesti putem kampanja u medije i putem zdravstvenog sistema
	Sprečavanje zaraznih i nezaraznih bolesti

LISTA PRIORITETNIH PROJEKATA:

Br:	Projekti	BUDŽET (EUR)
23.	Modernizacija opreme za kontrolu u NIJZ	233,510
24.	Ponovno razmatranje pravilnika o standardima kvalitete pijaće vode	78,743
TOTAL		312,253

4.7 HEMIJSKA I BIOLOŠKA SIGURNOST

Moderno društvo je zavisno od velikog broju bioloških i hemijskih proizvoda koje upotrebljava u svojoj svakodnevnici. Pretpostavlja se da više od 100,000 raznih substanci nalaze na Evropskom tržištu. Do sada, samo manji broj njih je proučen i testiran za mogućnost upotrebe, dali su ispravna i kakve opasnosti predstavljaju po ljudsko zdravlje i po životnu sredinu.

4.7.1 Sigurnost od hemikalija

Objektivi	Da se obezbeđuju zakonski, tehnički uslovi i osposobljeno osoblje za menadžiranje implementaciju sigurnog sistema sa menadžment hemikalijama
Mere	<ul style="list-style-type: none"> – Priprema i usvajanje Zakona o hemikalijama, vodeći računa i o trenutnim trendovima koji se nadovezuju sa Registracijom i Ucenjivanjem Autorizacije Kemikalnih Substanci (REACH Registration Evaluation on Authorising Chemicals). – Institucionalno ojačanje i podizanje kapaciteta za menadžment hemikalijama.
Aktivnosti	Priprema i usvajanje zakona o hemikalijama i sekundarno zakonodavstvo
	Studija za kontrolu usisavača za opasne plinove
	Priprema praktičnih uputstava o zahtevima koje trebaju da ispune kompanije za menadžiranje opasnosti
	Izradnja inventar hemikalija
	Osnivanje institucije koja će snositi odgovornost za upis, procenu i autorizaciju hemikalija

4.7.2 Biološka sigurnost

Objektivi	Da se obezbeđuju zakonski i tehnički uslovi kao i osposobljeno osoblje za menadžiranje potencijalno opasnih bioloških proizvoda.
Mere	– Priprema i usvajanje Zakona o GMO i relevantnih pod zakonskih akata.
Aktivnosti	Priprema zakona o GMO
	Osnivanje dotične odgovorne institucije za kontrolu GMO
	Janvo informisanje o GMO

LISTA PRIORITETNIH PROJEKATA:

Br:	Projekti	Budžet (EUR)
25.	Stvaranje sistema za registraciju i autorizaciju hemikalija	86,300
26.	Pripremanje Zakona o kemikalijama	33,540
27.	Pripremanje priručnika o upravljanju rizika od kemikalija	114,200
28.	Pripremanje Zakona o genetski modifikovanim telima (GMT)	43,200
TOTAL		277,240

4.8 CIVILNA ZAŠTITA

Civilna zaštita je forma organizovanja, priprema i participacija građana, pravnih lica, vladinih zakonskih tela i lokalnih vladinih samoupravnih jedinica u pravcu zaštite i spasavanja ljudskih života, materijalnih dobara i životne okoline od opasnosti i posledica prirodnih, tehničko - tehnoloških i ekoloških nepogoda kao i od ratnih razaranja.

Objektivi	Da se razvije dugoročan i efikasan plan za civilnu zaštitu u vanrednim slučajevima
Mere	<ul style="list-style-type: none"> – Primena zakonskih odredbi obuhvativši i harmonizaciju sa Direktivom SEVESO – Obezbeđenje adekvatnog institucionalnog organiziranja i osposobljavanja osoblja
Aktivnosti	Razvoj zakonske osnove i primena procesa OUŽS
	Adoptacija i primena principa APPELL
	Uspostavljanje sistema za komuniciranje i informisanje za zaštitu i spasavanje
	Podizanje kapaciteta za kadrove involirane u civilnu zaštitu
	Procena stanja sistema za protiv-požarnu zaštitu u kompleksima kolektivnog stanovanja
	Inventarizacija ekoloških aksidenata klizištima i srušenim objektima

LISTA PRIORITETNIH PROJEKATA:

Br:	Projekti	Budžet (EUR)
29.	Stvaranje javnog sistema za ekološku zaštitu, koji organizuje sprečavanje, stvara pripravnost i osigurava potrebno reagovanje, u slučaju ekološke nepogode, na lokalnom nivou upotrebljavajući sistem APPELL-a, (Samoosvesčivanje i pripravnost za emergentne situacije na lokalnom nivou- SPLN)	332,600
TOTAL		332,600

4.9 ZAŠTITA OD OZRAČENJA

Objektivi	Da se obezbeduju zakonski i tehnički preduslovi za efikasnu zaštitu od jonizirajućeg ozračenja Da se obezbeduju zakonski i tehnički preduslovi za efikasnu zaštitu od nejonizirajućeg ozračenja
Mere	<ul style="list-style-type: none"> – Identifikacija i potpuna analiza izvora jonizirajuće ozračenosti; – Izrada zakonskih i podzakonskih akata. – Izrada zakona o nejonizirajuću ozračenost
Aktivnosti	Osnivanje zakonske baze za zaštitu protiv jonizirajuće i nejonizirajuće radijacije
	Obuka zdravstvenog i industriskog osoblja
	Postavljanje sistema monitorisanja i informisanja
	Kontrola transporta radioaktivnih materija i otpadka
	Izrada i usvajanje pravilnika za rad sa izvorima jonizirajućeg i nejonizirajućeg ozračenja
	Inventarizacija jonizirajućih i nejonizirajućih izvora

LISTA PRIORITETNIH PROJEKATA:

Br:	Projekti	Budžet (EUR)
30.	Osnivanje zakonskih i tehničkih preduslova za efektivnu zaštitu od jonizirajuće i nejonizirajuće radijacije	179,400
TOTAL		179,400

4.10 ENERGETIKA

Trajan razvoj podrazumeva poboljšanje kvaliteta života istovremeno reduktirajući upotrebu prirodnih resursa i pritiske na životnu okolinu. Kvalitet našeg života podiže se energijom i uslugama koja nam pruža. Glavni energetski izvor na Kosovu je lignie. Pitanje je kako možemo da upotrebimo postojeće izvore energije na trajan način i kako da i ih zamenimo sa obnovljivim izvorima.

<i>Objekivi</i>	Redukcija pritiska na životnu sredinu iz energetskog sektora implementacijom projekata energetske efikasnosti (EE) i postepeno uvođenje obnovljivih energetskih izvora (OEI) i novih tehnologija.
<i>Mere</i>	<ul style="list-style-type: none"> – Finaliziranje i implementacija Strategije za energetiku i plana delovanja kao i usvajanje potrebnih podzakonskih akata. – Institucionalno ojačanje. – Primena ekonomskih instrumenata. – Inventarizacija staklenastih gasova i nacionalni limiti.
<i>Aktivnosti</i>	Obezbeđivanje pravnih i tehničkih uslova za primenu pilot programa EE i OEI
	Razvoj plana za menadžiranje otpadako od strane energetskog sektora
	Obezbeđivanje pravnih i tehničkih uslova za transfer znanja i novih tehnologija
	Primenjen zakon za kontrolu kvaliteta goriva
	Osnivanje sistema za monitorisanje i informisanje
	Određivanje limita za emisije iz termoelektrana i sistema centralnog grejanja
	Izrada regulative za energetske performansi zgrada
	Poticanje upotrebe kombinovanih sistema za grejanje
	Osposobljavanje osoblja u sektoru energetike
	Podrška o volonterskim dogovorima Vlade i industrije
	Procena mogućnosti uvođenja taksa za CO ₂
	Obezbeđivanje pravnih i tehničkih uslova za primenu pilot programa EE i OEI
	Razvoj upotrebe OEI

LISTA PRIORITETNIH PROJEKATA:

Br:	Projekti	Budžet (EUR)
31.	Stvaranje kapaciteta za upotrebu čistije tehnologije za energetske efikasnost u sektoru industrije koji je energetski intenzivniji	787,515
32.	Upoznavanje sa energetske efikasnošću malih i srednjih preduzeća kao i o energetske intenzivnoj industriji - šire osposobljavanje kadrova iz te oblasti	227,618
33.	Razvoj kapaciteta za primenu ISO 14001 u Kosovu	203,833
TOTAL		1,218,966

4.11 INDUSTRIJA I RUDNICI

Objektivi	Da se rehabilitiraju sektori industrije i rudarstva na Kosovu praćeno sa delovanjima za sanitiranje i rehabilitovanje, postojećih hot spotova i otklanjanje daljih šteta na životnu sredinu u fazi razvoja Kosova
Mere	<ul style="list-style-type: none"> – Razvoj zakonodavstva i obezbeđenje institucionalne organizacije za primenu IPPC. – Redukcija emisija u vazduhu, vodi tlo od industrijskog sektora i mineralnih aktivnosti koje tu sadrži i rehabilitaciju starih deponija.
Aktivnosti	Kompletiranje pod zakonskih akata za zaštitu životne sredine
	Institucionalna podrška za inicijative za apliciranje čiste tehnologije i obnovljivih izvorima
	Akcionni Plan kamenoloma Kosova
	Studija o primeni SMM (EMS, ISO 9000 i 14 000)
	Plan za stimuliranje naučnih, ekoloških istraživanja u oblasti industrije i rudarstva
	Pilot projekti za povećanje eko efikasnosti u industriji
	Unapređivanje metoda i tehnika za ekstrahiranje i proizvodnju
	Involviranje industrije u partnerstvu rešavanja problema životne sredine
	Postepena zamena postojeće zastarele tehnologije
	Zatvaranje ili revitalizacija rudnika procesa eksploatacije
	Primena taksi za eksploataciju
	Planiranje industrijskih zona prostornim planom
	Smanjenje količine industrijskih i opasnih otpadaka

LISTA PRIRITETNIH PROJEKATA:

Br:	Projekti	Budžet (EUR)
34.	Unapređjenje tehnika o eksploataciji i proizvodnji (prerade) ka jednoj zdravoj sredini	158,150
35.	Podizanje svesti i osposobljavanje kadrova za sprovođenje Sistema za upravljanje životnom sredinom, kao EMAS i ISO 14000 i primena čistih tehnologija u pilot industrijskim preduzećima	165,390
36.	Procena i strategija za zatvaranje i /ili ekološki zdrave revitalizacija rudnika	137,300
37.	Uvodjenje predmeta ekologije i održivog razvoja u rudarskom& tehničkom fakultetu	11,300
TOTAL		472,140

4.12 TRANSPORT

Efikasni i fleksibilni sistem transporta je bitan za privredu i kvalitetniji život. Sadašnji sistem transporta predstavlja povećanje opasnosti za ljudsko zdravlje i životnu sredinu zbog drastičnog rasta drumskog saobraćaja koje isto vreme i glavna komponenta saobraćaja.

<i>Objektivi</i>	Da se uvode principi trajnog razvoja u sektoru saobraćaja
<i>Mere</i>	<ul style="list-style-type: none"> – Izrada i usvajanje potrebnih podzakonskih akata u skladu sa potrebama koje postavlja Evropsko zakonodavstvo – Redukcija emisija zagađivanja plinova iz ovog sektora – Poboljšanje i podizanje usluga u javnom saobraćaju
<i>Aktivnosti</i>	Usvajanje politike transporta i plana
	Da se osniva laboratorija za kontrolu kvaliteta goriva
	Usvajanje pravilnika o kvaliteti goriva i kontrola kvaliteta
	Monitorisanje uticaja transporta na stanje životne sredine
	Studija o broju i kategoriji motornih vozila na Kosovu
	Usvajanje pravosnažnih zakona prilikom prevoza opasnih materijala i usvajanje pravilnika o klasifikaciji puteve gde je dozvoljen saobraćaj sa opasnim materijalima
	Podrška železničkom saobraćaju za putnike i robu

LISTA PRIRITETNIH PROJEKATA:

Br:	Projekti	Budžet (EUR)
38.	Obuhvaćanje principa održivog razvoja u sektoru transporta u savremenim tokovima	197,700
TOTAL		197,700

4.13 POLJOPRIVREDA

Poljoprivreda tradicionalno je najvažniji sektor na Kosovu. Danas, poljoprivreda je zapostavljena i većina poljoprivrednih produkata se uvoze. I ako ima mnogo otvorenih pitanja.

<i>Objektivi</i>	Da obezbeduju zakonski, tehnički, finansijski i ljudski kapaciteti za brži razvoj poljoprivrednog sektora
<i>Mere</i>	<ul style="list-style-type: none"> – Uključivanje staranja o životnoj sredini – Promovisanje i podrška organske proizvodnje – Regulisanje upotrebe veštačkih đubriva i pesticida
<i>Aktivnosti</i>	Kompletiranje zakonodavstva u skladu sa normama EU
	Izrada Akcionog Plana za Poljoprivredu
	Obnova mreže za navodnjavanje
	Razvijajne eko- turizma
	Primena poticajnih instrumenata za primenu alternativnih metoda za poljoprivrednu proizvodnju i kompostiranje
	Obezbedenje olakšica za import materijala za poljoprivredu i plasman jestivih proizvoda
	Očuvanje tradicionalnih metoda u farmama
	Razvoj programa osposobljavanja za farmere koje se bave pitanjima dobrih praksi u poljoprivredi
	Razvoj pokazatelja poljoprivrede i životne sredine
	Primena sistema za sertifikovanje organskih proizvoda

LISTA PRIRITETNIH PROJEKATA:

Br:	Projekti	Budžet (EUR)
39.	Motvisanje i održavanje za organsku poljoprivredu na Kosovu	451,050
40.	Osposobljavanje trenera i osnivanje pomoćne službe eko-agra za zemljoradnike	227,780
TOTAL		678,830

4.14 MENADŽRANJE ŠUMA

Efikasno rešenje protiv uništavanja šuma u celom svetu je preduzimanje mera u pravcu trajnog menadžmenta. Održivo korišćenje šuma dovodi do ravnoteže između ekoloških i ekonomskih potreba pružajući alternativni način u odnosu na destruktivne forme eksploatacije i nekontrolisane seče, ispaše stoke i ostalih forma oštećenja. Održivo menadžiranje šumama ima za cilj obezbeđenje stalnog podizanja kvaliteta šumskih proizvoda i istovremeno esencijalno biološko očuvanje kao i ekološki integritet zdravih šuma i dugotrajnost.

Objektivi	Održiv menadžment šumama
<i>Mere</i>	<ul style="list-style-type: none"> – Stvaranje potrebne administrativno ekonomske osnove (usvajanje Zakona i Podzakonskih akata i Nacionalne strategije za trajno menadžiranje šumama, zajedno sa Planom delovanja kao i obezbeđenje investicija). – Ojačanje tehničkih kadrovskih i organizaciono – institucionalnih kapaciteta za menadžiranje šumama.
<i>Aktivnosti</i>	<ul style="list-style-type: none"> Stopiranje seča i oštećenja šuma Kompletiranje i implementacija zakonodavstva Potpuna inventarizacija šumskih eko sistema Izrada dugoročnih planova menadžiranja Proglašenje zaštićenih prirodnih zona Poboljšanje profesionalne strukture sektora Rešavanje zakonskih konflikata o vlasništvu Identifikacija i monitorisanje uništivača i bolesti šuma Razvoj proizvodnje semena i šumskih sadnica Preventivno saniranje erozivnih zona Razvoj strategije protiv požarne zaštite šuma Pošumljavanje šumskih goleti (1000 ha. godišnje) Osnivanje službe za dijagnostifikaciju, prognoziranje i izveštavanje kao i uspostava bio – indikativnih tačaka Preventivno operisanje i primena bioloških mera i metoda

LISTA PRIORITETNIH PROJEKATA:

Br:	Projekti	Budžet (EUR)
41.	Sprečavanje ilegalnog eksploatacije šuma	493,150
42.	Popravak zakonodavstva za upravljanje sa šumama	88,400
43.	Osvješćivanje za objavljivanje "Prokletije" za nacionalni park	16,350
44.	Konceptiranje upravljanja šumama kao predmet studija na Poljoprivrednom Fakultetu – 1 god. Probni & letnji kurs	11,000
45.	Plan sprečavanja i smanjenja erozije zemlje u najpogodjenim zonama	2.140,600
TOTAL		2,749,500

4.15 EDUKACIJA I OSVEŠĆIVANJE

Edukacija, obrazovanje i osvješćivanje o životnoj sredini danas je proces, veoma kompleksan za podizanje svesti na zaštitu, o čuvanju i prijateljskom pristupu u odnosu na pitanja i probleme životne okoline. Ovaj proces podrazumeva stvaranje pozitivnog stava i kritičkog mišljenja u odnosu na sve negativne pojave u okolini u kojoj živimo i delujemo. Ovaj proces, isto tako podrazumeva i zauzimanje stava u odnosu na negativne pojave u životnoj sredini kao i pozitivan i kritički stav u odnosu na one koje stvaraju negativne pojave u životnoj okolini. Isto tako, ovaj proces tiče se podizanja osetljivosti građana za učešće u procesima odlučivanja za budućnost životne sredine i momentalno njegovo stanje kao i preuzimanjem odgovornosti.

Objektivi	<p>Da se integrišu pitanja životne sredine u školske programe na svim nivoima kao interkurikularni predmet u 0.5% razmera predmeta.</p> <p>Da se podžive institucionalna i finansijska podrška podizanja nivoa informisanja i edukacije stanovništva u vezi sa pitanja životne sredine i posledice takvog stanja.</p> <p>Da se uključuju pitanja životne sredine sa van – kurikularnim programima kroz aktivnosti NVO o životnoj sredini i institucija koje bi primenile te programe u školama.</p>
Mere	<ul style="list-style-type: none"> – Uvođenje edukacije za životnu sredinu i održivom razvoju u školskim programima kao i na fakultetima i implementiranje edukacije za civilno društvo sa ciljem da se društvo osposobi za participaciju u procesu odlučivanja – Osposobljavanje kadrova na svim nivoima menadžiranja životne sredine – Ohrabrivanje i podrška projekata za životnu sredinu na svim nivoima
Aktivnosti	<p>Analiza količine i kvaliteta edukativnih sadržaja u obrazovnim programima iz oblasti životne sredine</p>
	<p>Predlog sadržaja o životnoj sredini po školskim predmetima na svim nivoima obrazovanja</p>
	<p>Povećanje kapaciteta nastavnog osoblja u oblasti edukacije o životnoj sredini</p>
	<p>Da se pripremi edukativni "zeleni paket" za Kosovo</p>

	Osnivanje informativnog centra za životnu sredinu u sklopu AZZS
	Izdavanje informativni časopis MSPP
	Neprekidno obogaćivanje Web-stranice MSPP-a
	Podrška e NVO- i podrška novima za realizaciju projekata

LISTA PRIRITETNIH PROJEKATA:

Br:	Projekti	Budžet (EUR)
46.	Oposobljavanje zvaničnika životne sredine za uključivanje šire javnosti u opštoj proceni životne sredine i odlučivanju	22,420
47.	Izdavanje informativnog časopisa za ŽS dva puta mesečno	26,360
48.	Upoznavanje sa načinima edukacije o ŽS u osnovnim školama na osnovu procene planova i programa i postojećih sredstava za edukaciju o ŽS	71,814
49.	Osnivanje i vođenje centra za informisanje javnosti o ŽS u sklopu KAŽS - MSPP	70,000
TOTAL		190,594

4.16 INTEGRISANO MENADŽIRANJE PROSTORA

Profesionalni integrisani tretman Kosovskog prostora mora da bude jedan od najvažnijih faktora koji će uticati na zaštitu sredine, imajući u vidu alarmantno stanje sa nekontrolisanim postupcima na površini od 10.887 km². Po postojećem zakonodavstvu prostornog planiranja, problematika životne sredine je praćena u svim oblastima delovanja. Ostaje samo implementacija Zakona ubuduće kao delikatna faza u našim uslovima. Prostorni plan Kosova i planovi opštinskog inhoa, po zakonu i podzakonskim aktima, obavezni su da uzmu u obzir svu problematiku životne sredine u skladu i koordinaciji sa departmanom životne sredine i ostalim relevantnim faktorima i u načelu moraju se podržati svi zahtevi životne sredine koji su realistički i primenljivi u našim uslovima.

Objektivi	Da se obezbeduje primena Zakona prostornog planiranja, finansijskih i tehničkih uslova (GIS tehnologije), i ljudskog potencijala za uspostavljanje osnove za integrisano menadžiranje prostora, u saradnji sa ostalim učesnicima u procesu uz poštovanje načela trajnog razvoja.
Mere	– Uspostavljanje zakonske osnove kao i podizanje ljudskih i institucionalnih kapaciteta za trajno integrisano menadžiranje prostora.
Aktivnosti	Priprema zakonske regulative iz oblasti prostornog planiranja i izgradnje
	Usvajanje dokumenata prostornog planiranja na oba nivoa
	Podizanje profesionalnih kapaciteta na oba nivoa u oblasti prostornog planiranja
	Usvajanje zakonodavstva za zabranu nekontrolisane – ilegalne izgradnje
	Pilot projekti u oblasti urbano – rural partneriteta
	Uputstva za upotrebu ekoloških građevinskih materijala a posebno u toku termo izolacijskih radova

LISTA PRIRITETNIH PROJEKATA:

Br:	Projekti	Budžet (EUR)
50.	Prezentacija i osposobljavanje kadrova primena GIS tehnologije za stvaranje integrisanog sistema prostornog planiranja – posebno na opštinskom nivou	202,924
51.	Priprema lokalnih prostornih planova i profesionalnog osposobljavanja osoblja na lokalnom i centralnom nivou za prostorno planiranje	134,982
52.	Pilot projekat za podizanje svesti i povećanje kapaciteta radi preduzimanja građanskih inicijativa za medadžiranje zelenih površina u društvenim zonama stanovanja	54,240
53.	Urbano – ruralno saradnja za sprečavanje migracije	168,290
TOTAL		560,436

ANEKS**Lista eksperata**

1. **Dr.sc. Behxhet Shala**, Departament za Zaštitu Životne Sredine, MSPP
2. **Shukri Shabani**, Departament za Zaštitu Životne Sredine, MSPP
3. **Dr. sc. Naser Peci**, Nezavisna Komisija za Rudnike i Minerale
4. **Dr. sc. Gani Maliqi**, TREPCA
5. **Isak Pllana**, Inspekcija Životne Sredine, MSPP
6. **Ismail Hetemaj**, Departament za Zaštitu Životne Sredine, MSPP
7. **Qazim Kukulaj**, Ministarstvo Poljoprivrede Šuma i Ruralnog Razvoja
8. **Hysen Shabanaj**, Ministarstvo Poljoprivrede Šuma i Ruralnog Razvoja
9. **Nail Kryeziu**, Nacionalni Park “Sharr”
10. **Dr. sc. Islam Fejza**, Departament Voda, MSPP
11. **Mr.sc. Naser Bajraktari**, Departament Voda, MSPPŽ
12. **Ramadan S. Uka**, TREPCA
13. **Mr.sc. Sylejman Berisha**, Departament Voda, MSPP
14. **Gani Berisha**, Departament za Zaštitu Životne Sredine, MSPP
15. **Afrim Sylja**, Hidrometerološki Institut, MSPP
16. **Idriz Gashi**, Ministarstvo Poljoprivrede Šuma i Ruralnog Razvoja
17. **Hylkije Gollopeni**, Institut za Prostorno Planiranje, MSPP
18. **Vjollca Puka**, Deapartament za Prostorno Planiranje, MSPP
19. **Qemajl Kadiu**, Kadastralna Agencija Kosova
20. **Ibush Luzha**, Ministarstvo Trgovine i Industrije
21. **Luljeta Kastrati**, INKOS, KEK
22. **Dr.sc. Tahir Arbneshi**, FMNS, Univerzitet Prištine
23. **Haki Kurti**, Ministarstvo Javnih Usluga
24. **Ylber Sherifi**, Institut za Zaštitu Prirode, MSPP

25. **Dr.sc. Esat Hoxha**, Fakultet Matematičkih i Prirodnih Nauka, Univerzitet Prištine
26. **Qazim Namani**, Ministry of Culture, Youth, Sport and Not-residential Issues
27. **Dr.sc. Fetah Halili**, Fakultet Matematičkih i Prirodnih Nauka, Univerzitet Prištine
28. **Dr.sc Behxhet Mustafa**, Fakultet Matematičkih i Prirodnih Nauka, Univerzitet Prištine
29. **Dr.sc. Safet Nishevc**, Museum of Kosovo
30. **Dr.sc. Esad Dauti**, Fakultet Matematičkih i Prirodnih Nauka, Univerzitet Prištine
31. **Mr.sc. Tafë Veselaj**, Institute for Nature Protection of Kosova, MSPP
32. **Leonora Nuli**, Departament za Zaštitu Životne Sredine, MSPP
33. **Naser Balaj**, Departament za Zaštitu Životne Sredine, MSPP
34. **Besim Dobruna**, Ministarstvo Sredine i prostornog Planiranja
35. **Halil Bajrami**, Ministarstvo Trgovine i Industrije
36. **Dr.sc. Sylë Tahirsylaj**, Hidro Meteoroloski Institut, MSPP
37. **Zeqirjahja Hyseni**, Elektroenergetska Korporacija Kosova
38. **Drita Kutlovci**, Nacionalni Institut za Javno Zdravstvo Kosova
39. **Naser Zhjeqi**, Ministarstvo Transporta i PTT Telekomunikacija
40. **Ylber Vokshi**, Deapartament za Prostorno Planiranje, MSPP
41. **Ilirjana Mejzini**, Deapartament za Prostorno Planiranje, MSPP
42. **Qenan Maxhuni**, Institut za Zastitu Prirode, MSPP
43. **Faton Deva**, Deapartament za Prostorno Planiranje, MSPP
44. **Abdullah Haxhiu**, Minitarstvo Trgovine i Industrije
45. **Ibush Bublaku**, Elektroenergetska Korporacija Kosova
46. **Ilir Morina**, Departament za Zaštitu Životne Sredine, MSPP

47. **Enver Tahiri**, Departament za Zaštitu Životne Sredine, MSPP
48. **Xhemajl Pillana**, Ministarstvo Trgovine i Industrije
49. **Dr.sc. Xhevdet Elezi**, Fakultet Poljoprivrede, Univerzitet Prištine
50. **Ramadan Basha**, Departament za Zaštitu Životne Sredine, MSPP
51. **Dr.sc. Asllan Vitaku** - TREPÇA
52. **Dr.sc. Ilir Begolli**, Nacionalni Institut za Javno Zdravstvo Kosova
53. **Dr. Pashk Buzhala**, Ministarstvo Zdravstva
54. **Dr. Burbuqe Nushi**, Nacionalni Institut za Javno Zdravstvo Kosova
55. **Dr. Merita Berisha**, Nacionalni Institut za Javno Zdravstvo Kosova
56. **Dr. Drita Zajmi**, Nacionalni Institut za Javno Zdravstvo Kosova
57. **Ahmet Krasniqi**, Pravni Ured, MSPP
58. **Selvete Dibrani**, Ministarstvo Lokalne Uprave
59. **Mehdi Geci**, Pravni Ured, Ured Kosovskog Premijera
60. **Tirana Baftiu**, Pravni Ured, MSPP
61. **Hakif Jashari**, Pravni Ured, Ministarstvo Trgovine i Industrije
62. **Ismet Potera**, Departament za Zaštitu Životne Sredine, MSPP
63. **Tone Buzhala-Gashi**, Departament za Zaštitu Životne Sredine, MSPP
64. **Leonora Shala**, Ministarstvo Edukacije Nauke i Tehnologije
65. **Hatixhe Jakupi**, Pedagog
66. **Dr.sc. Bardha Korca**, FPMN, Univerzitet Prištine
67. **Dr.sc. Ekrem Beqiri**, Fakultet Rudarstva i Metalurgije, Univerzitet Prištine
68. **Dr.sc. Adem Demaj**, Fakultet Poljoprivrede, Univerzitet Prištine
69. **Dr.sc. Zeqir Veselaj**, REC Kancelarija na Kosovu

- 70. Mr.sc. Shkipe Deda**, Fakultet Poljoprivrede, Univerzitet Prištine
- 71. Tush Markaj**, Departament za Zaštitu Životne Sredine, MSPP
- 72. Nezakete Hakaj**, Departament za Zaštitu Životne Sredine, MSPP
- 73. Mr.sc. But Dedaj**, Ekonomski Fakultet, University of Prishtina
- 74. Dr. sc. Skënder Ahmeti**, Ekonomski Fakultet, Univerzitet Prištine
- 75. Dr.sc. Viktor Simončić**, VIKOS, Hrvatska
- 76. Mr.sc. Christy Duijvelaar**, TreeVelop, Holandija
- 77. Mr. sc. Marko Cacoski**, VIKOS, Hrvatska